

Dobra ziemskie na południowo-wschodnich kresach dawnych Inflant w XV i pierwszej połowie XVI wieku

Południowo-wschodnie Inflanty, czyli współczesna Łatgalia (jedna z historycznych krain Łotwy, tożsama z dawnymi Inflantami Polskimi), u schyłku średniowiecza były podzielone między zakon inflancki i arcybiskupów ryskich. Podbój ziem łatgalskich zakończył się dopiero w początkach XIV w. i minęło jeszcze kilka dziesięcioleci, nim rozpoczęto ich zagospodarowywanie. U schyłku średniowiecza na obszarze tym istniały dwie jednostki administracyjne zakonu inflanckiego – komturstwo dyneburskie i wójtostwo rzeżyckie. Zakon posiadał w tej części Inflant trzy duże zamki, wokół których koncentrowały się miejscowe dobra zakonne – w Dyneburgu (nad Dźwiną), Rzeżycy i Lucynie. Z kolei ośrodkiem dóbr arcybiskupich, zlokalizowanych w północnej i zachodniej części Łatgalii, był zamek w Marienhauzie.

Zakon inflancki i arcybiskupi ryscy zaczęli zagospodarowywanie ziem łatgalskich dość późno, bo dopiero w XV w. Wówczas zaczęto tu sprowadzać rycerstwo, nadając mu dobra w dożywotnie lenno. Celem wystąpienia jest ukazanie procesu kształtowania się osadnictwa rycerskiego na terenie Łatgalii do roku 1558 i próba odpowiedzi na pytanie, w jakim stopniu miało ono wzmocnić militarny potencjał regionu, zabezpieczając go przed ewentualną agresją sąsiadów – księstw ruskich (później Wielkiego Księstwa Moskiewskiego) i Wielkiego Księstwa Litewskiego. Ramy chronologiczne wystąpienia wyznaczają: najstarsze nadania lenne dóbr ziemskich na tym terenie (druga połowa XV w.) i atak wojsk Iwana IV Groźnego na Inflanty (1558), który w sposób radykalny zmienił panujące tu stosunki polityczne i doprowadził do upadku istniejących władztw inflanckich.

Referat został oparty na wydanych drukiem względnie przechowywanych w archiwach (m.in. w Rydze) najstarszych przywilejach na dobra ziemskie. Wykorzystano także lustracje przywilejów własnościowych z lat 80. i 90. XVI w., sporządzanych już w czasach przynależności tych ziem do Rzeczypospolitej przez oddelegowanych przez króla lub sejm lustratorów. Lustracje te zawierają nierzadko wzmianki o starszych przywilejach, pochodzących z czasów zakonnych (tj. sprzed 1558 r.).